

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा  
विभाग (PAD) मुंबई येथे अधिदान व  
लेखा अधिकारी यांचे खात्यात जमा  
होणा-या महसूलाच्या रकमा  
अंतरिमरित्या अवर्गीकृत स्वरूपात जमा  
करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन  
वित्त विभाग  
परिपत्रक क्र.संकीर्ण-१००७/प्र.क्र.९९/अर्थोपाय  
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.  
दिनांक - २८/०७/२००८

वाचा : संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई यांचे पत्र क्र.कोष-१४०८/सं.८२/३/कोषागार/२६४,  
दिनांक ५ मार्च, २००८.

प्रस्तावना : भारतीय रिझर्व्ह बँकेने अभिकर्ता बँकाव्यतिरिक्त अन्य बँकांना शासकीय महसूलाच्या रकमा स्विकारण्यासाठी प्राधिकृत केलेले आहे. या बँका त्यांनी स्विकृत केलेली रक्कम अभिकर्ता बँकेत जमा करतात त्यावेळी अभिकर्ता बँका वर्गीकृत लेखापटाची (Scroll) मागणी करतात. वर्गीकृत लेखापट (Scroll) तयार करण्याच्या प्रक्रियेस काही कालावधी लागत असल्याने या बँकाकडून अभिकर्ता बँकेत रकमा जमा करण्यास विलंब होतो. या पद्धतीत सुधारणा करण्यात यावी अशी अभिकर्ता बँकांकडून मागणी करण्यात येते. ही बाब विचारात घेऊन भारतीय रिझर्व्ह बँक आणि महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-१, मुंबई यांच्या सहमतीने खालील पद्धत विहीत करण्यात येत आहे.

१. अभिकर्ता बँकाव्यतिरिक्त अन्य बँकांनी त्यांच्याकडे जमा होणा-या महसूलाची रक्कम प्रथमतः एकत्रितपणे अभिकर्ता / भारतीय रिझर्व्ह बँकेत अवर्गीकृत स्वरूपात जमा करावी.
२. त्यानंतर त्यांनी वर्गीकृत लेखापट (Scroll) व चलन संबंधित कोषागार / अधिदान व लेखा कार्यालय यांना सादर करावे.
३. अभिकर्ता / भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या लेखापटात महसूलाची रक्कम जमा करणा-या बँकांच्या नावे अवर्गीकृत रक्कम जमा दर्शविण्यात यावी. याप्रकारे तयार करण्यात आलेला लेखापट अभिकर्ता / भारतीय रिझर्व्ह बँकेने संबंधित कोषागार / अधिदान व लेखा कार्यालय यांना पाठवावा.
४. सदर लेखापट आणि बँकांकडून प्राप्त झालेला वर्गीकृत लेखापट (Scroll) व चलन यांच्या आधारे कोषागार / अधिदान व लेखा कार्यालय यांनी अचूक लेखांकन करावे.

(कृ.मा.प.)

५. अवर्गीकृत स्वरूपातील रकमांची नोंद संबंधित जमा लेखाशीर्षाखालील "५००-इतर गौणशीर्षाखाली हस्तांतरणासाठी प्रलंबित रकमा" या गौणशीर्षाखाली करण्यात यावी.
६. प्राप्त झालेल्या चलनांचे तपशिलवार लेखांकन केल्यानंतर कोषागार / अधिदान व लेखा कार्यालयास जमा रकमांचे तपशिलवार वर्गीकरण उपलब्ध होईल. या वर्गीकरणाच्या आधारे खालीलप्रमाणे लेखांकन पूर्ण करण्यात यावे.
७. वित्तीय वर्षाखेर अशा प्रकारच्या जमा रकमा अवर्गीकृत लेखाशीर्षाखाली शिल्लक राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

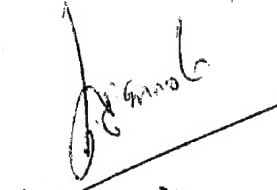
जमा  
तपशिलवार जमा गौण लेखाशीर्ष

वजा-जमा  
५००-इतर गौणशीर्षाखाली हस्तांतरणासाठी  
प्रलंबित रकमा

वरील कार्यपद्धतीची सर्व संबंधितांकडून काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यात यावी.

सदर परिपत्रक महाराष्ट्राच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक संकेतांक २००८०७२८१६०२२५००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,



(सु.प्र.कानडे)

शासनाचे सह सचिव, वित्त विभाग.

प्रति,

महालेखापाल (लेखापरिक्षा) महाराष्ट्र-१, मुंबई

महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र-१, मुंबई

महालेखापाल (लेखापरिक्षा) महाराष्ट्र-२, नागपूर

महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र-२, नागपूर.

भारतीय रिझर्व्ह बँक, लोकलेखा विभाग, मुंबई.

स्टेट बँक ऑफ इंडिया.

संचालक लेखा व कोषागारे, मुंबई.

अधिदान व लेखाधिकारी, अधिदान व लेखा कार्यालय, बांद्रा, मुंबई.

सर्व कोषागार अधिकारी.

निवडनस्ती, अर्थोपाय, वित्त विभाग.

तार : लेखाकोप

दूरध्वनी :

संचालक : २२०२ ५२ ०६

संगणक शाखा : २२०२ ५५ ०८

फॅक्स : २२८५ ३८ ३४

कार्यालय : २२०२ २४ ७५

२२०२ ५२ ७५

फॅक्स : २२०२ ५२ ७९

संचालनालय

लेखा व कोषागारे

महाराष्ट्र राज्य

नवीन शासकीय कुटीर क्रमांक १५ व १६

फ्री प्रेस जर्नल मार्ग, मुंबई ४०० ०२१

क्रमांक : कोष १४०८/सं.-८२/३/कोषागार/२६४

2008

प्राति,

मा.प्रधान सचिव (वित्तीय सुधारणा)

महाराष्ट्र शासन,

वित्त विभाग, मंत्रालय,

मुंबई-४०० ०३२.

विषय : रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा विभाग (PAD), मुंबई येथे  
अधिदान व लेखा अधिकारी यांचे खात्यात जमा होणा-या  
महसूलाच्या रक्कमा अंतरिम रित्या अवर्गीकृत स्वरूपात जमा  
करण्याबाबत.

महोदय,

वित्तीय सुधारणा विषयक बैठकांमध्ये बँकामार्फत महसूलाच्या रक्कमा विलंबाने जमा होत असल्याची बाब प्रकर्षाने निर्दर्शनास आलेली आहे. बृहन्मुंबई कार्यक्षेत्रात रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा विभाग, मुंबई येथे शासनाच्यावतीने जमा रक्कमांची चलने स्विकृत केली जातात. रिझर्व्ह बँक कडून अधिदान व लेखा अधिकारी यांना तर्पशलवार वर्गीकृत लेखापट सादर करण्यांत येतो.

तथापि, विक्रीकराच्या रक्कमा स्विकारण्यासाठी संपूर्ण राज्यात अधिकर्ता बँकांव्यतिरिक्त अन्य राष्ट्रीयकृत बँकांना प्राधिकृत करण्यांत आलेले आहे. बृहन्मुंबई क्षेत्रात विक्रीकर वसुलीचे काम स्टेट बँक ऑफ इंडियासह सर्व राष्ट्रीयकृत बँकांकडे सोपविण्यांत आले आहे. या बँकांच्या अनेक शाखेकडून स्विकृत करण्यांत आलेली विक्रीकर महसूलाची चलने रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या लोकलेखा विभागाकडे जमा करण्यांत येतात. परंतु, वरील परिच्छेद १ मध्ये नमूद केल्यानुसार तर्पशलवार वर्गीकृत लेखापट (classified scroll) सादर करण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेकडून विक्रीकर महसूलाचे वर्गीकरणाचा आग्रह धरण्यांत येतो.

चलनाचे वर्गीकरण करण्यासाठी बँकांकडून सुमारे ५ ते ७ दिवसांचा कालावधी घेतला जातो व पर्यायाने वर्गीकृत महसूलाची रक्कम रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा विभाग येथे जमा करण्यास विलंब होतो. विक्रीकर महसूलाची रक्कम एकंदर जमा रकमेच्या प्रमाणात मोठी असल्याने या विलंबाने जमा होणा-या रक्कमेवरील व्याजाइतके नुकसान शासनास सोसावे लागते. यासाठी महसूलाचा भरणा वर्गीकरणा शिवाय

क.अ./

अभ्यास कक्षाल पाठवावे.

विवे  
११/३/०८

Int. Secy  
31.03.08  
12/3/08

स्विकृत केल्यास स्टेट बँक ऑफ इंडिया व अन्य राष्ट्रीयकृत बँकांना शासनाच्या अपेक्षेनुसार महसूलाचा भरणा करणे शक्य होईल.

परंतु, रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया यांचेकडून वर्गीकृत बँकपट सादर केला जात असल्यामुळे उपरोक्त प्रमाणे राष्ट्रीयकृत बँकांकडून जमा होणारी अवर्गीकृत रक्कम कशाप्रकारे लेखांकित करावी ही बाब विचाराधीन आहे. या संदर्भात रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया यांनी त्यांचे दिनांक ०५/१०/२००७ व दिनांक २८/१२/२००७ रोजीच्या पत्रान्वये महालेखापाल, मुंबई यांना मार्गदर्शन मागितले असून, महालेखापालांनी दिनांक २०/०२/२००८ च्या पत्रान्वये संचालनालयाचे आभेप्राय मागितले आहेत.

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा विभागाकडून अधिदान व लेखा कार्यालयास वर्गीकृत लेखापट सादर करण्यांत येतो व या लेखापटाच्या आधारे अधिदान व लेखा कार्यालयातील कार्यक्षेत्रातील जमा रक्कमांचे लेखांकन करण्यांत येते. अधिदान व लेखा कार्यालयाच्या लेखांकनात रिझर्व्ह बँकेच्या लेखापटास विशिष्ट असे स्थान असून या लेखापटातील वर्गीकरणास कोषागार लेखांकनाप्रमाणे महत्व दिले जाते.

महसूलाची रक्कम त्वरित प्राप्त व्हावी व व्याजाचे नुकसान टळावे यासाठी अवर्गीकृत जमा रक्कमा स्विकारल्यास अधिदान व लेखा कार्यालयास तसेच रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा विभागास खालील पध्दतीचा अवलंब करावा लागेल.

## १. स्टेट बँक व अन्य राष्ट्रीयकृत बँका

या बँकांमध्ये जमा होणारी रक्कम रिझर्व्ह बँकेत स्वतंत्र चलनाने निलंबन लेखा सदरी जमा करण्यांत यावी. या चलनाच्या आधारे रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया येथील लेखापट पूर्ण करण्यांत यावा व निलंबन चलनाची प्रत अधिदान व लेखा कार्यालयास पाठावण्यांत यावी. या बँकांनी चलनाचे वर्गीकरण पूर्ण केल्यानंतर तर्पाशिलवार बँक स्कॉल शार्साकय संकेत स्थळावर (अर्थवार्हिनी) पाठवावा. अशाप्रकारे तयार केलेल्या स्कॉलची रक्कम रिझर्व्ह बँकेत निलंबन सदरी जमा केलेल्या रक्कमेशी जुळावण्यांत यावी. या बँक स्कॉलमध्ये व निलंबन सदरी जमा करण्यांत आलेल्या रक्कमेमध्ये तफावत असल्यास तफावतीची रक्कम स्वतंत्र चलनाने जमा करावी किंवा पुढील दिवसाचे भरणा रक्कमेतून समायोजित करण्यांत यावी. संकेत स्थळावर पाठावण्यांत आलेल्या तर्पाशिलवार बँक स्कॉलची मुद्रित प्रत व त्यामधील चलने अधिदान व लेखा कार्यालयास संबंधित बँकेकडून (लिंकब्रँच) स्वतंत्रपणे रिझर्व्ह बँकेच्या हस्तक्षेपाशिवाय पाठावण्यांत यावी. प्राप्त झालेल्या चलनाचे तर्पाशिलवार लेखांकन केल्यानंतर अधिदान व लेखा कार्यालयास जमा रक्कमेचे तर्पाशिलवार वर्गीकरण उपलब्ध होईल. या वर्गीकरणाच्या आधारे अधिदान व लेखा कार्यालयास खातेबदल नोंदीने निलंबन लेखाचे निराकरण करणे शक्य होईल.

जमा  
वर्गीकृत जमा लेखाशिषां

वजा-जमा  
८६५८ निलंबन लेखे १०२ निलंबन लेखा (नागरी)

## २. रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया लोकलेखा विभाग, मुंबई

राष्ट्रीयकृत बँकांकडून वसूल करण्यांत आलेल्या महसूलाची रक्कम एका चलनाने निलंबन लेखाशिषां खालील स्विकृत करण्यांत येईल. या चलनाची एक प्रत अधिदान व लेखा कार्यालयास बँक लेखापटासह पाठावण्यांत येईल. ही रक्कम लेखापटात खालील प्रमाणे दर्शावण्यांत येईल.

राष्ट्रीयकृत बँकेचे नाव	चलन संख्या	निलंबन शिर्षाखालील जमा रक्कम
स्टेट बँक ऑफ इंडिया	१०००	८६५८ निलंबन लेखे १०२ निलंबन लेखा (नागरी)
बँक ऑफ इंडिया	१०००	८६५८ निलंबन लेखे १०२ निलंबन लेखा (नागरी)

३. **अधिदान व लेखा कार्यालय, मुंबई**

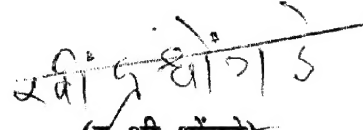
रिझर्व्ह बँकेकडून प्राप्त होणा-या बँक लेखापटाच्या आधारे निलंबन लेखाशिर्षाखाली राष्ट्रीयकृत बँकांनी भरणा केलेली रक्कम जमा दर्शविली जाईल. शासनाचे संकेत स्थळावरून राष्ट्रीयकृत बँकांचे तपशिलवार वर्गीकृत बँक स्करोल अधिदान व लेखा कार्यालयाच्या संगणक प्रणालीवर प्राप्त केले जातील. राष्ट्रीयकृत बँकांकडून चलनांसह प्राप्त झालेल्या बँक स्करोलच्या मुद्रित प्रतीची संगणकीकृत बँक स्करोलची जुळवणी केली जाईल. त्यानंतर जमा रक्कमेचा वर्गीकृत अहवाल तयार करून खालील प्रमाणे खातेबदल लेख्यामध्ये समाविष्ट करण्यांत येईल.

बँकेचे नांव	चलन संख्या	जमा	वजा -जमा
स्टेट बँक ऑफ इंडिया	१०००	००४० विक्रीकर	८६५८ निलंबन लेखे १०२ निलंबन लेखा (नागरी)
बँक ऑफ इंडिया	१०००	००४० विक्रीकर	८६५८ निलंबन लेखे १०२ निलंबन लेखा (नागरी)

या प्रयोजनासाठी महालेखापालांच्या सल्ल्याने ८६५८ निलंबन लेखे १०२ निलंबन लेखा (नागरी) असे उपशिर्ष वापरण्याची कार्यपद्धती अंमलात आणली जाईल.

उपरोक्त प्रमाणे अभिप्राय महालेखापालांना कळविण्यास मान्यता असावी.

आपला,

  
(र. श्री. धोंगडे)  
संचालक, लेखा व कोषागारे  
महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.